



Utbildningsdepartementet

U2024/00585

u.remissvar@regeringskansliet.se

## Remiss av betänkandet Växla yrke som vuxen (SOU 2024:16)

Sydsvenska Industri- och Handelskammaren har tagit del av Växla yrke som vuxen (SOU 2024:16) och vill anföra följande synpunkter.

### Inledning

Sydsvenska Handelskammaren organiserar företag i södra Sverige och har under flera år arbetat särskilt med yrkesutbildningsfrågor för att förbättra kompetensförsörjningen för sydsvenska företag. Kompetensförsörjning i allmänhet och yrkesutbildning i synnerhet identifieras av de sydsvenska företagen tillsammans med effektbrist som det största hindret till en ökad tillväxt och förbättrad produktivitet. Förbättringar av utbildningssystemet är en förutsättning för att avhjälpa detta och Handelskammaren välkomnar flera av förslagen i denna utredning.

Förutom traditionellt lobbyarbete i frågan har Handelskammaren även valt att agera offensivt i yrkesutbildningsfrågor. Handelskammarens starka varumärke och ställning i Sydsverige har möjliggjort samarbete kring konkreta insatser för att förbättra kompetensförsörjningen för det sydsvenska näringslivet. Tillsammans med kommuner, regioner och företag har vi verkat för att starta upp attraktiva utbildningar för att få fler att utbilda sig till bristyrken. Detta arbete omfattar alla delar av den svenska yrkesutbildningen: gymnasieskolan, Komvux, arbetsmarknadsutbildningar och yrkeshögskolan. Vi har lång och gedigen erfarenhet av att arbeta i gränslandet mellan näringsliv och utbildningsväsendet i Sydsverige, och en stor del av vårt arbete har varit att överbrygga detta gap.

Vi upplever en stor efterfrågan på våra tjänster, både från skolor som vill ha mer strukturerad kontakt med näringslivet, och från företag som vill öka sitt engagemang i utbildningar men har svårt att veta var de ska vända sig.

Vi instämmer överlag med förslagen i Växla yrke som vuxen. Vi tycker att det är väl värt att testa om yrkeshögskolans modell kan fungera även på gymnasial nivå. Vi har länge verkat för en äkta svensk lärlingsmodell för vuxna där företag har reell möjlighet att påverka utbildningen genom att välja vem som deltar. Vi vet också att lärlingslön är en förutsättning för både företag och elever att satsa på lärling. Erfarenheter från gymnasial lärlingsanställning

visar att lön har en positiv effekt för både företag och elever under utbildningstiden. Lön minskar dessutom risktagandet för äldre elever som överväger ett karriärbyte, vilket kan få fler att våga sig på en yrkesväxling i högre ålder.

För att detta ska fungera krävs dock en fungerande samverkan mellan utbildningar och företag, och här finns stora brister som vi inte heller ser att detta utredningsförslag kommer att åtgärda.

## Om förslaget till vuxenlärlingsanställning

Handelskammaren välkomnar de förslag till förändringar som utredningen föreslår vad gäller vuxenlärlingar. De uppfyller det vi och många andra efterfrågat under lång tid. Ett fungerande lärlingssystem för vuxna är viktigt för Sveriges kompetensförsörjning och de förslag som utredningen presenterar når långt.

Upprepade undersökningar visar att lön och ekonomisk trygghet ökar sannolikheten för vidareutbildning och yrkesväxling. Lärlingsanställning finns i nuläget i Sverige men bara för gymnasieungdomar. Skolverkets egen rapport visar att såväl företag som elever är mycket nöjda med den skolformen och det finns goda skäl att tro att ett sådant system skulle fungera utmärkt även för vuxna. Handelskammarens uppfattning är att företag absolut är beredda att betala under upplärning, särskilt om de själva fått vara med och välja vem som ska vara på företaget. En lärlingsplats blir då snarlik en traditionell rekrytering med ett extra inslag av praktiskt lärande.

Att som utredningen föreslår införa vuxna i den befintliga lagstiftningen om lärlingsanställning (2014:421) är klokt och gör såväl vuxenlärlingsanställning som gymnasial lärlingsanställning tydligare. Det ökar harmoniseringen av utbildningar vilket gör det tydligare för såväl företag som elever hur utbildningssystemet fungerar.

## Om lärlingsråd

Ett fungerande samarbete mellan skola och arbetsliv är av central vikt både för elevers möjlighet till en fullgod utbildning och för samhällets behov av välutbildad kompetens. I stället för att utöka det befintliga systemet föreslår vi att en ordentlig utredning görs av programrådets, yrkesrådets m.fl. nuvarande funktion och att ett nytt system för samverkan mellan skola och arbetsliv utvecklas med bas i den utredningen. Bland annat behöver det utredas om finansiering kring samverkan mellan skola och arbetsliv skulle skapa andra förutsättningar än dagens system.

Den huvudsakliga organiserade samverkan som sker mellan arbetslivet och skolväsendet idag är de så kallade programråden. Programråden har funnits sedan införandet av GY11 och med lokala undantag fungerar de sällan önskvärt, varken från skolans eller företagets sida. Sydsvenska Handelskammaren har under flera års tid drivit skolprojekt riktade mot den gymnasiala yrkesutbildningen och har i samband med dessa projekt deltagit i flera programråd inom olika gymnasieprogram. Bara undantagsvis upplever vi att de utgör en fullgod samverkan. En utvärdering av programråden utfördes 2013 av Ramboll och där framfördes många förbättringsförslag. Sedan dess har ingen systematisk utvärdering av den

centrala samverkan mellan skolväsende och arbetsliv genomförts. Handelskammarens uppfattning är att den systematiska samverkan mellan skola och arbetsliv fortfarande brister i både systematik och samverkan.

Ett fungerande lärlingssystem förutsätter en organiserad samverkan, och att detta inte införts tidigare tror vi, tillsammans med avsaknad av lön och företagets inflytande över urval, kan förklara varför utbildningsmodellen inte slagit igenom inom vuxenutbildningen. Med anledning av detta är vi delvis tveksamma till om ytterligare en samverkansform som liknar programråd och yrkesråd kommer att ge annorlunda resultat om man inte samtidigt inför ett annat arbetssätt. Vikten av det praktiska lärandet betonas ofta som central för att garantera en god kvalitet, samtidigt som man i Sverige avsätter jämförelsevis lite resurser på denna form av lärande.

Handelskammaren föreslår att man i stället ser närmare på hur samverkan organiseras i andra länder, både i övriga Norden och i Europa. Där har arbetsmarknadens parter eller annan organisation ofta ett formellt ansvar med avsatta resurser för samverkan. De ansvarar bland annat för att ha koll på vilka och hur många företag och verksamheter som tar emot elever på APL och lärling. I vissa fall har de även ett kompletterande ansvar till dessa länders skolinspektion att kvalitetssäkra praktik och lärlingsplatser. Detta sker exempelvis i både Danmark och Tyskland. Genom en sådan organisering avlastas dessutom såväl näringsliv som skolväsende delvis från det organisatoriska ansvaret och kan fokusera på sina respektive kärnverksamheter.

## Om förlängda statsbidrag

Handelskammaren är positiva till förlängda statsbidrag. Vår erfarenhet är att exempelvis starta en ny utbildning innebär en viss risk för kommuner, vilket vi märker i vår dialog med dem. Ett förlängt statsbidrag minskar risktagande och kan därför gynna dels nya utbildningsinitiativ, dels att kommuner vågar fortsätta en satsning mer än något år. Att etablera en ny utbildning tar ofta några år och kortsiktigheten i ettåriga statsbidrag gör enligt vår erfarenhet att skolor väljer att avsluta utbildningar som inte omedelbart har många sökande elever.

## Angående Nationell Yrkesutbildning (NY)

Handelskammaren instämmer i stort med utredningens förslag kring NY. Vi vill dock understryka att för att NY ska lyckas är det viktigt att samverkan med näringslivet fungerar. Yrkeshögskolan är en framgångssaga och har lyckats väl med att engagera näringslivet. Men det är förtidigt att säga om det räcker att överföra yrkeshögskolans organisationsstruktur till gymnasial nivå (SEQF4) för att få till en fungerande samverkan inom NY. Handelskammarens rekommendation är därför att samverkan följs upp noggrant och utvärderas kontinuerligt.

Nationell yrkesutbildning kan bidra till att fler personer i Sverige vågar ta steget att karriärväxla i och med omställningsstudiestödet. Eftersom utbildningarna inom NY ska vara

korta och effektiva för att möta arbetsgivarnas kompetensbehov innebär det även att omställningsstudiestödet kan täcka hela eller stora delar av utbildningen.

Handelskammaren instämmer i stort med utredningens förslag kring NY men vi vill betona vikten av att besluten om få bedriva utbildning inom YH ska göras med en tidsperiod om tre år med möjlighet till undantag på både kortare och längre tid. Företag upplever ofta att YH systemet är ryckigt och opålitligt eftersom utbildningar ibland försvinner när omsökning inte beviljas trots stora behov från företagen som medfinansierar utbildningarna. Långsiktighet och transparens gällande beviljande och besluten om att bedriva utbildningar är en förutsättning för att den nya utbildningsformen ska upplevas som en hållbar lösning på kompetensbehoven för arbetsgivarna.

LIA är en bidragande del av yrkeshögskolans vinnande koncept och vi ser positivt på att LIA även ska vara en obligatorisk del i NY när utbildningar omfattar minst 200 yrkesskolepoäng. Arbetslivets vilja att ta emot personer på en LIA-kurs och på det sättet lära känna personen och testa deras kunskap under en längre period är helt avgörande för de stora förändringar som utbildningsformerna nu står inför. Dels på grund av förändringarna på både gymnasial nivå, dels expansionen av YH. Det kräver att arbetsgivarna ser LIA som ett effektivt sätt att rekrytera och gör att viljan att ta emot personer på LIA blir större.

Handelskammaren välkomnar att den så kallade 20%-regeln införs även inom NY eftersom personer som saknar formell behörighet har möjlighet att bli antagna på grund av deras förutsättningar att genomföra utbildningen och verka i yrket. Det gör att rekryteringen till utbildningsformen kan breddas och att fler personer har möjlighet att utbilda sig inom de yrken där arbetsgivarna har störst behov av kompetens. Dock måste tydlig information om möjligheten spridas till potentiella studerande, arbetsmarknadens parter och andra stödaktörer för att sökande ska söka utbildningarna trots att de tror att de inte är behöriga. Även anordnarna behöver tydlig information om möjligheten med 20%-regeln och att det är deras bedömning som är gällande för beslutet.

Handelskammaren är positiv till att uppdragsutbildningar kan göras även inom nationell yrkesutbildning eftersom företag har stora behov av kompetens på gymnasial nivå men det är svårt att hitta utbildningar på SeQF nivå 4 som kan kompetensutveckla befintlig personal. Vi på Handelskammaren har bedrivit ett projekt under 2023–2024 för att undersöka hur uppdragsutbildningar inom yrkeshögskolan kan göras mer tillgängliga för arbetsgivare men även enklare regler för yrkeshögskoleanordnare som ännu inte erbjuder uppdragsutbildningar i någon större omfattning. Syftet har varit att bidra till att minska kompetensgapet mellan arbetsgivarnas behov och befintlig personals kompetenser.

Malmö den 10 juni 2024

SYDSVENSKA INDUSTRI- OCH HANDELSKAMMAREN

**Erik Ehn Blomgren**  
Expert Kompetensförsörjning

**Madeleine Fils**  
Projektledare Gymnasielärling

**Caroline Höstgren**  
Expert Yrkeshögskolan

**Per Tryding**  
vVD och Policychef